

**^HALMAN FEDERAL MAHKEMESİNİN VERDİĞİ
BİR KARAR IŞIĞINDA DERNEKLERİN
“STATÜLERİ ÇERÇEVESİNDE” AÇTIĞI
TOPLULUK DAVALARI**

Arş. Gör. Buse DİŞEL*

I. GİRİŞ

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen topluluk davası (HMK m. 113), hukukumuzda yabancı bir kavram değildir. Kanun yürürlüğe girmeden önce de çeşitli özel düzenlemelerle belirli tüzel kişilere, üyelerinin ya da mensuplarının kolektif menfaatlerini korumak için dava açma yetkisinin tanındığı görülmektedir. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen topluluk davası, genel olarak tüm tüzel kişilere dava açma imkânı tanınması bakımından yeni bir düzenlemedir.

Kanun’da topluluk davası açmak için birtakım şartlar öngörülmüştür. Bu şartlardan biri olan, tüzel kişilerin bu davayı “statüleri çerçevesinde” açabileceklerine ilişkin ifade, Türk doktrininde farklı şekillerde yorumlanmıştır. Yargıtay’ın da konuya ilişkin verdiği kararlarından anlaşıldığı üzere, söz konusu ifadeyi, dar yorumlama eğiliminde olduğu ve böylece topluluk davası açma imkânını kısıtladığı gözlemlenmiştir.

Alman hukukunda, hukukumuzdaki topluluk davasına en çok benzeyen dava, birlik davaları (Verbandsklage) olarak adlandırılan davalardır. Çalışmamızda yer verdiğimiz Alman Federal Mahkemesi’nin kararına konu olan olayda da bir dernek, üyelerinin menfaatlerini korumak için birlik davası

---

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı

açmıştır. Federal Mahkeme, derneğin söz konusu davayı açmaktaki menfaatinin tespiti ederken statüsüne uygun davranıp davranmadığını değerlendirmiştir.

Çalışmamızın öncelikli amacı, Alman Federal Mahkemesi'nin davacı derneğin açtığı davada, statüsüne uygun davranıp davranmadığını tespit ederken ortaya koyduğu kriterleri paylaşmak ve kriterler ışığında, bizim hukukumuzdaki topluluk davasında öngörülen “statüleri çerçevesi” ibaresini yorumlamaya çalışmak olacaktır. Federal Mahkeme'nin kararına yansıyan olayın açıkça anlaşılabilmesi için, karar tarafımızca Türkçe'ye çevrilmiş ve metne kararın tamamı dâhil edilmiştir.

Çalışmamızda, esas aldığımız kararı değerlendirmeden önce, hukukumuzdaki topluluk davası ile Alman hukukundaki birlik davaları arasında bağlantı kurabilmek adına, her iki kurum hakkında genel bir açıklama yapılacaktır. Bu açıklamalardan sonra, Türk doktrini ve uygulamasındaki tüzel kişilerin “statüleri çerçevesinde” dava açma şartına ilişkin görüşlere yer verilecek ve bu görüşler değerlendirilecektir. Son olarak da Federal Mahkeme'nin konuya ilişkin kabul ettiği kriterler tespit edilip, Türk hukuku bakımından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

II. ALMAN FEDERAL MAHKEMESİ KARARI

A. Kararın Çevirisi

BGH: Yabancı Bir Hakkın Yerine Getirilmesinde Bir Derneğin Korunan Şahsî Menfaati, NZG 2011, 1305.

Hakkın aranması, bir derneğin üyesinin ticarî menfaatlerinin statüsüne uygun biçimde korunmasıyla örtüşüyorsa kural olarak o derneğin yabancı hakkın yerine getirilmesinde korunmaya değer bir menfaatinin olduğu kabul edilir (BGH'nin kararlarına ek olarak bkz. MDR 1956, 154; ayrıca NJW 1983, 1559). Bunun yanı sıra tek bir üyenin şahsî menfaatiyle sınırlı bir davayla da üyelerin tamamının ya da en azından çoğunluğunun ticarî menfaatlerinin korunması sağlanabilir. (BGH, K. v. 21. 9. 2011-VIII ZR 118/10 (OLG Köln).

Dava Konusu Olay:

Davalı, C-otomobillerinin Alman ithalatçısıdır. Davacı, C-yetkili bayilerinin menfaatlerini müşterek olarak gözetmiştir.

Derneğin görevleri, dernek tüzüğünde aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Madde 2 Derneğin Amacı ve Görevleri

Dernek, C- Sözleşme Partnerleri'nin gönüllülük esasıyla kurdukları bir menfaat birliğidir. Dernek, aşağıdaki görevleri belirlemiştir: "(...) 6. C-Almanya-AŞ'nin sözleşmedeki malların satılmasında ve/veya servis hizmetlerinin yerine getirilmesinde (özellikle pay ve ödemelerde kesinti yapılmasında) üyelerin ticarî gelir elde etme gücünü ihlâl edecek önlemler alması, işlemler yapması ve ihmali bulunması durumunda, derneğin C-Almanya-AŞ [=davalı] 'ye karşı üyelerinin çıkarlarını koruması mümkündür. Dernek, üyelerinin menfaatlerini korumaya yönelik genel kurul tarafından karar alınması (m. 5/3, a, 6) durumunda, özellikle hukuk davaları ve rekabet kuruluna itirazlar olmak üzere, gerekli yasal yolların C-Almanya AŞ.'ye karşı uygulanmasını sağlamaya yetkilidir."

Karar verilmesi için Tüzük'te aşağıdaki kurallar öngörülmüştür: "§ 5 Genel Kurul Toplantısı (...) 3. Genel Kurul toplantısında karar verilir: a) Mevcut oyların basit çoğunluğuyla (...) 6. Tüzük § 2, 6 gereğince, C-Almanya-AŞ'ye karşı, hukuk davaları ve rekabet kuruluna itirazlar dâhil olmak üzere, tüm gerekli yasal yollarla üyelerin menfaatlerinin korunmasına (...)"

1.2.2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, davalı, onunla sözleşme yapan satıcılarla daha önceki sözleşmelerden farklı olarak belirli bir miktarda garanti edilen satıcı indirimini içermeyecek, aksine Nr. III Nr. 2'nin altında Ek 4 olarak "Mukavele Koşulları"na ilişkin aşağıdaki kuralları öngörecektir şekilde formüle edilmiş sözleşmeler akdetmiştir: "Yeni otomobiller için teslim gününde geçerli olan fiyat listesinden alınacak alış fiyatları geçerlidir. C-Almanya-AŞ. [= Davalı], ürünleri ve teslimat ücretleri için yeni fiyatlar tayin etmeye her zaman yetkilidir. C-Almanya-AŞ., sözleşme partnerine yeni fiyatları, söz konusu fiyatların belirlenmesi kararının alınmasından sonra derhal bildirir."

Davalı tarafından satışa sunulan otomobil ürün yelpazesine, 2001 yılından beri Alman piyasasında bulunan ticarî araç "J IP", kamyon "Ju I", ayrıca orta sınıf binek otomobil "C" ve bunların arasına donanım çeşitliliği

olarak “S” katılmıştır. Bu otomobiller için satıcının kârı, 2005 yılından itibaren, “J II” ve “Ju I” modelleri için %14’e, “C S” modeli için ise %11’e çekilmiştir. 2006 yılının Temmuz/Ağustos aylarında, davalı tarafından ticarî araç sınıfındaki “J III” piyasaya sürülmüş ve bu araçla ilgili olarak yetkili bayilere gönderilen fiyat listesinde, bir önceki versiyon “J II” ye kıyasla yüzde iki oranında daha az satıcı kârı gösterilmiştir. Yeni model transporter “Ju II” bakımından da Aralık 2007 tarihli fiyat listelerinde satış farkının benzer şekilde indirildiği kanıtlanmıştır. “CS” modeli için davalı tarafından 18.2.2008’de yetkili bayilere gönderilen fiyat listesinde, önceki modele kıyasla, satıcının kar payı yüzde bir oranında indirilmiştir.

Taraflar arasında yürütülen görüşmelerde oranların yükseltilmesi hakkında herhangi bir anlaşmaya varılmamıştır. Davacı, genel kurul toplantılarında 7.12.2006’dan ve 24.11.2007’den itibaren mevcut üyelerin kararlarıyla “J III” ve “J II” otomobilleriyle ilgili; ayrıca 22.11.2008’den itibaren “CS” binek otomobillerine ilişkin yine mevcut üyelerin aldığı bildirilen kararlar, oranların düşürülmesinin geri alınması sağlamak için gerekli yasal yollara başvurmaya yetkili kılınmıştır. Davacı, ilk derece yargılamasında ileri sürdüğü ve sonradan itiraz edilmeyen iddialarında, söz konusu kararların oy birliği ile alındığını belirtmiştir.

Bu esnada davalı, 31.5.2011 tarihinde bayilik sözleşmelerini feshetmiştir. Davacı, ilk olarak davalının “J III” ve “J II” modelleri için yüzde iki ve “CS” modeli için yüzde bir oranında eksiltme yapma konusunda yetkili olmadığını tespitini talep etmiştir. İlk derece mahkemesi, davayı gerekçe belirtmeksizin reddetmiştir.

Davacı, davalının tüm üyeler hakkında satıcı kar paylarına ilişkin 31.5.2011 tarihine kadar uygulayacağı indirimler bakımından engellenmesi yönündeki talebini istinaf aşamasında değiştirmiştir. İlgili yetkili bayiler hakkında yapılan açıklamalara ilişkin istinaf mahkemesi tarafından dile getirilen kuşular yüzünden, davacı söz konusu men talebini, terditli olarak dokuz üye şirketle sınırlandırmıştır. Söz konusu üyelerin genel müdürleri, davacı derneğin yönetim kurulunda yer almaktadır. İstinaf mahkemesi, usûlî eksiklikten bu talepleri reddetmiştir. Davacı, Senato tarafından kabul edilen sınırlı temyizle, istinaf mahkemesinde ileri sürdüğü terditli talebini sürdürmüştür.

Temyiz talebi kabul edilmiştir.

Gerekçelerin Bir Kısmı:

[9] I. İstinaf mahkemesi (OLG Köln, Urt. v. 9.4.2010-OLGKOELN 20100409 Aktenzeichen 19 U 99/09, BeckRS 2011, BECKRS Jahr 05558), kanun yolu yargılaması için gerekli olduğu kadarıyla, kararının gerekçesini ayrıntılı olarak açıkladı:

[10] Terditli talep usûle aykırıdır. Gerçi davacının istinaf yargılamasında, ZPO § 533 uyarınca, terditli bir talep için yaptığı ıslâhı geçerlidir. Ancak söz konusu terditli talep, iradî dava takip yetkisi için bir talep hakkı bahşetmez. Bir dernek, üyeleri tarafından haklarının ileri sürülmesi için doğrudan yetkili kılınmışsa ve kendi adına dava takip etmesinde korunan bir yararı varsa üyelerinin haklarını, iradî dava takip yetkisi kapsamında ileri sürebilir. Derneğin dava açmaktaki menfaati, üyelerinin ticarî çıkarlarının derneğin statüsüne uygun bir şekilde korunmasına ilişkin ise, davacı derneğin korunmaya değer bir menfaat vardır. Ancak davacı, kendisine dava açmak konusunda yetki veren üyelerinin ticari çıkarlarını statüye uygun olarak koruduğunu yeterince ispat edememiştir.

[11] Gerçi davacı, Tüzük'ün 2. maddesinin 6. bendi uyarınca, özellikle kâr paylarının düşürülmesinde, üyelerinin menfaatlerini davalıya karşı korumak -gerektiğinde yasal yollara başvurmak- bakımından yetkilidir. Ama bu bent, tek bir üyenin ticarî çıkarları için, kâr payı indirimlerine karşı bir dava açılmasında davacının menfaati olduğuna esas teşkil etmemektedir. Bu husus, Tüzük'ün 5. maddesinin 3 a) bendinde, kâr payı indirimine karşı hukukî yolların başlatılması için genel kurulun çoğunluk kararı alması gerektiğini öngören ifaden de anlaşılmaktadır. Bu yönde bir karar verilmesi, davacıyı, sadece olumlu oy kullanan üyelerin haklarını hukuki yollarla takip etmek için yetkili kılar. Davacı, terditli talebiyle birlikte, sadece üyelerinin küçük bir kısmının haklarını ileri sürmüştür. Böylece dernek, -dernek amacından ve genel kurul tarafından verilen kararlardan farklı olarak- sadece söz konusu üyelerin bireysel menfaatlerini takip etmiştir. Ancak derneğin genel kurul kararıyla meşruluğu sağlanarak ve statüsüne uygun bir şekilde görevi olduğu üzere kâr payı indirimlerine ilişkin bu davayı açmasının caiz kabul edilebilmesi için, söz konusu davayı üyelerin hepsi ya da en azından –davacının söylemine göre- yüzde seksen oranında olumlu oy kullanan üyeler için açması gerekmektedir.

[12] II. Bu hüküm temyiz edilebilir.

[13] İstinaf mahkemesi tarafından açıklanan gerekçede terditli talebin caizliği kabul edilmemektedir. İradî dava takip yetkisinin koşulları - ki bu koşullar re'sen de temyiz incelemesinde dikkate alınır (*Senato*, NJW 2000, NJW Yıl 2000, s. 738 = NZI 2000, NZI Yıl 2000 s. 125, ayrıntılı açıklama için bkz. II 1)- davacının temyiz edilebilir olarak kabul edilen açıklamalarına göre mevcuttur.

[14] İstinaf mahkemesi, asıl hak sahibi tarafından verilen yetkiyle yabancı bir hakkın dava edebilmesini, ancak davayı takip eden ve hakka yabancı olan kimsenin bu davayı takip etmekte korunmaya değer şahsî bir menfaatinin bulunması halinde kabul etmektedir. (krş. BGHZ 96, BGHZ Cilt 96, s. 151 [BGHZ Cilt 96 s. 152] = NJW 1986, NJW Yıl 1986 s. 850; BGHZ 100, BGHZ Cilt 100 s. 217 [BGHZ Cilt 100 s. 218] = NJW 1987, NJW Yıl 1987 s. 2018; BGHZ 102, BGHZ Cilt 102 s. 293 [BGHZ Cilt 102 s. 296] = NJW 1988, NJW Yıl 1988 s. 1210; *BGH*, NJW 2000, NJW Yıl 2000 s. 738; GRUR 2008, GRUR Yıl 2008 s. 1108, GRUR Yıl 2008 s. 1108 kn. 54). Bununla birlikte, istinaf mahkemesi, davacının söz konusu talep bakımından korunmaya değer şahsî bir menfaatinin olup olmadığını tespit ederken aşırıya kaçmıştır.

[15] 2. Terditli olarak ileri sürülen men taleplerinde, davacının korunmaya değer bir menfaatinin olduğu reddedilemez.

[16] a) Yüksek mahkemenin kararına göre, dernek kurallarına uygun bir şekilde bir araya gelen toplulukların bu şekilde dava açmakta korunmaya değer menfaatlerinin olduğunu kabul edilebilmesi, açılan davalarda üyelerin ticari menfaatlerinin derneklerin statüsüne uygun bir şekilde korunmasına bağlıdır (krş. *BGH*, NJW 1956, NJW Yıl 1956 s. 298, I; NJW 1983, NJW Yıl 1983 s. 1559=GRUR 1983, GRUR Jahr 1983 s. 379, ayrıntılı açıklama için bkz. II 2 b; MDR 1976, MDR s. Yıl 1976 a652 = BeckRS 1975, BECKRS s. 3111, 5956; aynı şekilde *Lindacher*, in: MünchKomm-ZPO, 3. Bası, ayrıntılı açıklama için bkz. §§ 50 ff. kn. 60'dan önce; *Stein/Jonas/Bork*, ZPO, 22. Bası, ayrıntılı açıklama için bkz. § 50 kn. 58'den önce; aksi yöndeki kararlar için bkz. *BGH*, NJW 1967, NJW 1967 s. 1558; BGHZ 48, BGHZ Cilt 48, s. 12 [BGHZ Cilt 48 s. 15 f.]).

[17] b) Bu yüzden bu davada da belli bir ölçüde bulunur. Davalıya karşı bir davanın açılması da dahil olmak üzere, kâr oranlarının indirilmesi durumunda üyelerinin menfaatlerini korumak, davacının statüsüne uygun olarak yerine getirdiği ödevleri arasında sayılır. Bu amaç, sadece uyuşmazlık konusu olan asıl açılan davada değil; aynı zamanda istinaf yargılamasında ileri sürülen terditli talep için de söz konusudur.

[18] aa) İstinaf mahkemesinin sandığının aksine, davacının -tek başına da bağlayıcı olan- terditli talebinde ileri sürdüğü müdahale talebini, davalı ile adları belirtilen dokuz üye şirket arasındaki hâlihazırdaki sözleşmesel ilişkiyle sınırlandırmış olması buna engel değildir. Çünkü üyelerin ticarî çıkarlarının statüsüne uygun olarak korunması için, üyelerin tamamı veya en azından çoğunluğu için hukukî yollara başvurulması zorunlu olarak öngörülmektedir (ayrıca krş. Stein/Jonas/Bork, vor § 50 Rdnr. STEIN/JONAS, ZPO 1 § 50 Randnummer 58). Bununla birlikte tek bir üyeye sınırlandırılan bir dava da üyelerin tamamının ya da en azından çoğunluğunun ticarî çıkarlarını takip etmek amacına hizmet edebilir. İradî dava takip yetkilisi olarak davayı takip eden davacının korunmaya değer bir menfaatinin olup olmadığı tespit edilirken, davalarını yürüttüğü üyelerin sayısı önemli değildir, aksine önemli olan davanın amacının geriye kalan üyelerin ticarî menfaatlerini ilgilendirip ilgilendirmediği ve -tüzükte öngörülmeyen- bir yaptırımla bireysel menfaatlerin korunmasında aşırıya kaçılıp kaçılmadığıdır (krş. BGH, Urt. v. 17.2.1983 - BGH 19830217 Aktenzeichen I ZR 194/80; BGHZ 170, BGHZ Cilt 170 s. 18 = NJW 2007, NJW Yıl 2007 s. 593 Kn. NJW Yıl 2007 s. 593 Kn. 29).

[19] bb) Bu kriterler, söz konusu dokuz üyenin haklarını takip etmek bakımından, davacı derneğin korunmaya değer bir menfaatinin olduğunu kabul etmek için yeterlidir. Üyelerinin menfaatlerini koruma ödevi, Tüzük'ün 2. maddesinin 6. bendi uyarınca, davacıya yüklenmiştir. Bunun yanı sıra, davacının gerekli yasal tedbirleri alması, genel kurulun çoğunluk kararı almasına (Tüzük m. 5/3a, 6) bağlıdır. Davacı, mevcut üyelerin 7.12.2006'dan itibaren, 24.11.2007'den itibaren ve 22.11.2008'den itibaren geçerli olacak şekilde aldıkları kararlarıyla, üyelerinin menfaatlerini korumak için davalıya karşı yasal yollara başvurmak hususunda yetkilendirilmiştir. Dernek tüzüğü ve verilen kararlar sayesinde, nakledilen hakların ve görevlerin yerine getirilmesi için davacı, davalıya karşı öncelikle, daha sonradan men

davası olarak değiştirdiği, bir tespit davası açmıştır. Davacının dokuz üye şirketle -ki bu şirketlerin genel müdürleri davacı derneğin yönetim kurulunu oluşturmaktadır-, sınırlandırdığı ve terditli olarak ileri sürdüğü men talebi, üyelerin mevcudunun yeterli derecede somutlaştırılması bakımından istinaf mahkemesi tarafından dile getirilen şüphenin aksine açık bir usûli gerekçeye dayanmaktadır; adı geçen dokuz üyenin ticarî çıkarlarının geri kalan birlik mensuplarından farklı olması söz konusu değildir.

[20] Temyizde cevap dilekçesinde ileri sürülen görüşün aksine, söz konusu yargılamada elde edilecek bir hükmün sadece adı belirtilen birlik şirketleri ve davalı arasında kesin hüküm etkisi doğurması, davacının kendi hukukî menfaatini etkilenmez. Bu sınırlamaya rağmen, hakkın takip edilmesinde seçilen yöntem, davacıya aktarılan üyelerinin kolektif menfaatlerinin davacı tarafından korunmasına hizmet eder. Çünkü dava, davalı ile adı geçen dokuz üye şirket arasında kalmış olsa da hükmün içeriği, davacının diğer üyelerinin ticarî çıkarları üzerinde de kısmî bir etki yaratacaktır. Davalı tarafından uygulanan kâr oranlarının azaltılmasının kabul edilebilir olup olmadığına ilişkin eldeki karmaşık hukukî mesele, genel ve böylece yetkili bayilerin bireysel koşullarından bağımsız olarak cevaplandırılabilir. Bu sebeple, uyuşmazlık hakkındaki hükmün diğer yetkili bayiler için de yarar sağlaması mümkündür; bu yarar sözleşme taraflarının dayandığı bir uzlaşma sebebiyle ya da bundan dolayı oluşacaktır; çünkü mahkemeler devam eden bir davadaki mevcut hukukî görüşünü- zıt kararları önlemek için- paylaşır.

[21] 3. Hak sahibi aracılığıyla verilen yabancı hakkın takip edilmesi için gerekli yetki de mevcuttur. Davacının tüzüğündeki madde 2/VI, davacı aracılığıyla üyelerin menfaatleriyle ilgili bir dava açılması imkânını, bu yönde çoğunluk oyuyla karar alınması halinde, açıkça öngörmektedir. Bu sebeple Tüzük, başından beri, derneğin statüsüne uygun olarak görevini ifasında, mahkeme önünde görülecek anlaşmazlıkları da hesaba katmıştır. Bu durumda, davacının tüzüğünün 2/VI maddesinde, dernek üyeleri tarafından verilen -ve böylece görülen davada davacı tarafından temsil edilen dokuz üye tarafından da verilen - bir yetki, mevcut taleplerin dava edilmesi için - orada mevcut olan- üyelerin çoğunluk kararının olması durumunda zaten yer alır (krş. BGH, Urt. v. 19.12.1975 - BGH 19751219 Aktenzeichen V ZR 230/73; BGHZ 89, BGHZ Cilt 89, s. 1 [BGHZ Cilt 89, s. 3 f.] = NJW 1984, NJW Yıl 1984, s. 2220).

[22] 4. Zira davacı tarafından takip edilen davadaki kâr oranlarının indirilmesinin geri alınmasına ilişkin talep, UKLaG'deki UKLAG m. 1, UKLAG m. 2 anlamında men'i müdahale talepleriyle ilgili değildir ve rekabet hukukuyla da bir ilgisi yoktur. Davacının, ilgili talepleri bakımından, UKLAG m. 3, UKLAG m. 3 f. I, b. 1, UKLAG m. 3, b. 2 ya da UWG m. 8 UWG m. 8 f. III, UWG m. 8, b. 2'de düzenlediği şekilde bir dava takip yetkisinin olmasına gerek yoktur (krş. *BGH*, NJW 1998, NJW Yıl 1998, s. 1148 = WM 1998, WM Yıl 1998 s. 672, II 2)¹.

[23] III. Bütün bu açıklamalardan sonra, itiraz edilen karar istinaf mahkemesinin terditli talebi usûlsüz olarak reddetmesi bakımından hükümsüzdür, bu nedenle iptal edilmiştir (§ ZPO § 562 ZPO § 562 Absatz I ZPO). Dava, nihaî kararı vermek için uygun değildir, bu sebeple bozma çerçevesinde, böylece terditli talebin gerekçesine ilişkin meselelerle uğraşılabilmesi (ZPO § 563; § 563 f. I, 1) için İstinaf Mahkemesi'ne bozularak iade edilmektedir.

B. Olayın Özeti

Davacı, motorlu araç satan yetkili bayiler derneği [*Dernek*]; davalı ise C-Otomobillerinin Alman ithalatçısı olan bir anonim şirkettir [*C AŞ.*]. Dernek üyeleri ile davalı ithalatçı firma arasında, bayilik sözleşmesi vardır.

Yetkili satıcı bayiler, karara konu olan davadaki davacı *Dernek*'in üyeleridir. *Dernek*'e dernek tüzüğünde, yetkili bayilerin ticari çıkarlarının zedelenmesi halinde, üyelerinin menfaatlerini her türlü yasal yolla koruma görevi verilmiştir. Tüzük'e göre, *Dernek*'in bu görevini yerine getirebilmesi için, üyelerin bu yönde bir genel kurul kararı alması gerekmektedir ve bu karar basit çoğunlukla alınacaktır.

C AŞ., yetkili bayilerin sattığı araçların bir kısmında satıcı kâr marjını düşürmüştür. Söz konusu oranların yükseltilmesi konusunda taraflar arasında yapılan görüşmelerde, herhangi bir sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine, üyelerin genel kurulda oybirliğiyle aldıkları karar uyarınca, *Dernek*'e bu konuda yasal yollara başvurması için yetki verilmiştir. *Dernek*, bu karara

¹ *Çevirmen notu:* Metinde yer alan UKLaG, Alman Müdahalenin Önlenmesi Kanunu'nun; UWG ise Alman Haksız Rekabet Kanunu'nun kısaltmasıdır.

dayanarak satıcı kâr marjlarının indirilmesinin hukuka aykırı olduğunun tespiti ve bu indirimin uygulanmasının men'ini içeren taleplerle *C AŞ.*'ye karşı bir dava açmıştır.

İlk derece mahkemesi, *Dernek*'in açtığı davayı reddetmiştir. Bunun üzerine istinaf yoluna başvuran davacı, bu aşamada men talebini ıslâh etmiştir. Terditli olarak ileri sürdüğü yeni men talebinde, söz konusu talebini sadece *Dernek*'in yönetim kurulunu oluşturan dokuz üye şirket ile sınırlandırmış ve kâr marjlarına ilişkin uygulamanın adı geçen dokuz üye hakkında önlenmesini istemiştir. İstinaf mahkemesi, bu talebi usûlî eksiklikten reddetmiştir. Bunun üzerine karar, davacı tarafından temyiz edilmiştir.

C. Mahkemelerin Kararları

1. Yerel Mahkemenin ve İstinaf Mahkemesinin Kararı

Alman Federal Temyiz Mahkemesi'nin kararında, ilk derece mahkemesinin kararı ile ilgili çok fazla detay yer almamaktadır. Kararda sadece, ilk derece mahkemesinin davacının taleplerini gerekçe göstermeden reddettiği belirtilmiştir. Davacı *Dernek*, ilk derece mahkemesinin kararına karşı, istinaf yoluna başvurmuştur.

İstinaf mahkemesi, bir derneğin dava açmakta korunmaya değer menfaati varsa dava takip yetkisinin de olduğunu; ancak bu menfaatin üyelerin ticarî çıkarlarını derneğin statüsüne uygun bir şekilde korunması halinde söz konusu olabileceğini belirtmiştir. Bu genel tespitten sonra, mahkeme, *Dernek*'in terditli talebinde, sadece üyelerinin bir kısmının (olayda dokuz üye) haklarını ileri sürerek dernek amacından saptığını ifade etmiştir. Mahkemeye göre, dernek en azından kâr payı indirimi için dava açılması yönünde olumlu oy kullanan tüm üyeler bakımından dava takip yetkisine sahiptir. Zira genel kurulun karar almasıyla meşruluğu sağlanan *Dernek*'in dava açma hakkı, ancak olumlu oy kullanan üyelerin tamamı hakkında kullanılırsa caizdir. Bu sebeplerle, davacı derneğin talebi reddedilmiştir.

2. Federal Mahkemenin Kararı

Temyiz mahkemesine göre, davacı *Dernek*'in terditli talebini, “dokuz üye şirket” için sınırlandırılmış olması, üyelerinin ticarî çıkarlarının statü-

süne uygun olarak korunmasına aykırı değildir. Ayrıca tek bir üyeyle sınırlı bir dava da üyelerinin tamamı ya da çoğunluğuna ait ticarî çıkarlarının dernek statüsüne uygun olarak korunması anlamına gelebilir. Bir derneğin iradî dava takip yetkisine sahip olup olmadığı belirlenirken, hakkı takip edilen üyelerin sayısına değil; davanın amacının üyeleri ilgilendirip ilgilendirmedigine ve tüzükte öngörülme-yen bir şekilde bireysel menfaatlerin korunmasında aşırıya kaçılıp kaçılmadığına bakılmalıdır.

Temyiz mahkemesi, somut olaya ilişkin davada elde edilecek hükmün sadece adı geçen dokuz üye şirket ile davalı arasında kesin hüküm etkisi doğuracağını, hakları davacı dernek tarafından takip edilmeyen diğer üyeleri etkilemeyeceğini belirtmiştir. Ancak bu durumun davacının davadaki menfaatini etkilemediğini belirten yüksek mahkeme, talep dokuz üyeyle sınırlandırılmış olsa da söz konusu davada elde edilecek hükmün diğer üyelerin kolektif menfaatlerinin korunmasına hizmet edeceği sonuca varmıştır. Zira mahkemeye göre, davalının uyguladığı kâr oranlarının indirilmesinin kabul edilebilir olup olmadığı, genel yani yetkili bayilerin bireysel koşullarından bağımsız değerlendirilebilecek bir husustur. Bu yüzden de mahkeme, söz konusu davada, davacının dava takip yetkisinin olduğu kabul etmektedir.

Temyiz mahkemesi, yukarıdaki gerekçelerle, davacının talebini reddeden İstinaf Mahkemesi'nin kararını iptal ederek davada esasa ilişkin bir karar verilmesi için dosyanın İstinaf Mahkemesi'ne gönderilmesine karar vermiştir.

III. KARARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Genel Olarak Topluluk Davası

Davalar, genellikle, bir hakkının inkâr ya da ihlâl edildiğini ileri süren, yani asıl hak sahibi olduğunu iddia eden kişi tarafından açılır. Bu durumda, davacının söz konusu davayı açmakta doğrudan ve kişisel bir menfaati vardır². Kural olarak, davanın kabul edilebilmesi için de davacının dava konusu ile ilgili, doğrudan ve kişisel bir menfaatinin bulunması gerekir. Ancak dava takip yetkisi (HMK m. 53) kurumu sayesinde, dava konusu

² Doğrudan ve kişisel menfaat kavramına ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz. **Hanağası**, s. 157 vd.

üzerinde doğrudan ve kişisel bir menfaati olmayan kişi veya organların da taraf olduğu bir davada, davanın esasına girilip karar verilmesi mümkündür³.

Doğrudan ve kişisel menfaatin istisnalarından biri de “*Topluluk Davaları*”dır. Kolektif hukukî himayeyi sağlayan araçlardan biri olarak görülen bu davada⁴, tüzel kişilere kendisine yabancı menfaatlerin korunması için (üye, mensup ya da temsil olunan kesimin menfaatleri için) dava açabilme imkânı tanınmaktadır⁵.

Topluluk davaları, ilk kez 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile kabul edilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun kabul edilmesinden önce, bazı özel kanunlarla belli birtakım tüzel kişilere üyeleri adına dava açma yetkisi tanınmıştır. Örneğin, özel hukuk bakımından tüketici hukuku ve rekabet hukukunda bu şekilde davalar açılması, kısmî olarak uygulanmaktaydı⁶. Bu şekilde, özel hükümlerle dava açma konusunda yetki verilenler haricinde, diğer tüzel kişilerin kendi üyelerinin ya da mensuplarının menfaatlerini korumak için dava açıp açamayacakları, Türk uygulamasında tartışmalıydı⁷. Türk doktrininde ise, derneklerle veya tüzel kişilerle ilgili

³ **Deren-Yıldırım**, s. 27 vd.; **Pekantez/Atalay/Özkes**, s. 300-301; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s. 118; **Hanağası**, s. 187; **Börü**, s. 258.

⁴ Kolektif menfaat ve topluluk davasına ilişkin açıklamalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Hanağası**, s. 195 vd.; **Özbay**, s. 30-33; **Hanağası**, Kolektif Menfaat, s. 366 vd.

⁵ **Akil**, s. 164-165.

⁶ Tüketici hukuku bakımından 6502 sayılı TKHK m. 73, 74’deki (*benzer şekilde*, 4077 sayılı eski TKHK m. 24’de) düzenlemeler ile rekabet hukuku bakımından RKHK m. 57 ve 58’deki düzenlemeler buna örnek olarak gösterilebilir.

⁷ Yargıtay 30.06.2005 tarihli bir kararında bir derneğin, üyelerinin menfaatlerini korumak için dava açamayacağına karar vermiştir: “2821 sayılı *Sendikalar Kanunu ile (md. 32/3) işçi sendikaları, işçilerin hizmet akdinden veya sigorta hukukundan doğan haklarını korumak üzere üyelerini temsilen dava açmaya ehil kılınmış ise de, davacı Emekli-Sen Tüm Emekliler Sendikası’nın bu kanuna göre kurulmuş bir sendika olmadığı, her ne kadar adında "Sendika" ibaresine yer verilmiş ise de aslında Dernekler Kanununa göre kurulmuş bir dernek olduğu anlaşılmaktadır. ...yasal anlamda sendika niteliğini taşımayan davacı tüzel kişiliğin sosyal güvenlik hukukuna ilişkin olarak üyeleri adına dava açmasına imkan sağlayan bir yasa hükmünün de bulunmadığı tartışmasızdır.” 10. HD, 30.06.2005, 4888/7608 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası). Danıştay’ın derneklerin tüzüklerinde dava açma yetkilerinin olması halinde dava açabileceklerini öngördüğü kararları bulunmaktadır: Söz konusu kararlara örnek olarak bkz. *Öte yandan, kendi üyelerinin hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kanunla kurulmuş meslek birlikle-**

doğrudan bir görüş bildirilmemiş olsa da çoğunlukla, dava takip yetkisinin yasal takip yetkisi dışında devredilemeyeceği görüşü benimsenmektedir⁸. Bu görüş, kanunî bir yetki tanınmadığı müddetçe, tüzel kişilerin de bu şekilde bir dava açmalarının mümkün olmayacağı şeklinde yorumlanmaya müsaitti. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen yeni düzenleme sayesinde, konu dernekler ve tüzel kişiliğe sahip diğer toplulukların üyelerinin kolektif ve şahsî menfaatlerini korumak için dava açması bakımından tartışmalı olmaktadır. Söz konusu maddede açıkça, “*Dernekler ve diğer tüzel kişilerin, statüleri çerçevesinde, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi için...*” dava açabileceği kabul edilmiştir (HMK m. 113). Bu düzenlemeyle kanun koyucu, tüm tüzel

---

rinin yanında, belli amaçlarla kurulmuş dernek, vakıf gibi özel hukuk tüzel kişiliğini haiz sivil toplum örgütlerinin de, kuruluş amaçlarıyla sınırlı olmak üzere dava açmaları mümkündür. Bu durumda, Tekel Müfettişleri Derneğinin Ana Tüzüğünde yer alan ve Derneğin Konusu ve Amacı kenar başlıklı 3. maddesinde, derneğin amacı üyelerinin tüm demokratik, ekonomik, sosyal ve özlük haklarını koruyup geliştirerek birleşmelerini ve dayanışmalarını sağlamak, derneğin faaliyetleri kenar başlığını taşıyan 4. maddesinin a fıkrasında da, üyelerinin tümünü ilgilendiren mesleki sorunların çözümlenmesi, üyelerinin personel hukukundan doğan haklarının savunulması ve yeni hakların elde edilmesi için çalışmak olarak belirlenen amacı ve faaliyeti göz önüne alındığında, Tekel Genel Müdürlüğü'nün, genel müdürlük merkez teşkilatında görev tahsisli konut verilecek unvanlar arasında başmüfettiş ve müfettişlere yer verilmemesine ilişkin 01.10.1998 günlü, 928 sayılı Yönetim Kurulu Kararı, dernek üyelerinin personel hukukundan doğan haklarını kısıtlayan niteliği ile doğrudan doğruya üyelerinin demokratik, ekonomik, sosyal ve özlük haklarını korumak amacıyla kurulan davacı derneğin faaliyet alanına giren ve bu dernek kişiliğinin hak ve çıkarlarını ilgilendiren konulardan olduğundan, anılan işleme karşı dava açmakta derneğin hukuki menfaati bulunduğu anlaşılmakta olup; davacı derneğin sübjektif ehliyetinin varlığı kabul edilmek suretiyle davanın esasının incelenmesi gerekmektedir.” İDDGK, 26.05.2000, 1999-390/761 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası). Aynı yönde bkz. 10. DD, 27.9.2004, 5645/6431 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası); 8. DD, 07.12.1999, 2477/70776431 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası).

⁸ **Postacıoğlu**, s. 199-200; **Kuru**, Usûl C. I, s. 1153; **Üstündağ**, s. 298, 306; **Pekcanitez/Atalay/Özkes**, s. 303. Ancak doktrinde dava takip yetkisinin iradî olarak devredilmesinin mümkün olduğunu söyleyen yazarlar da bulunmaktadır. **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s. 120; **Deren-Yıldırım**, s. 29-38.

kişilere, üyeleri ve mensuplarının haklarını korumak için dava açma konusunda, genel bir dava takip yetkisi vermiştir⁹.

Kanun'da, topluluk davası açmak, birtakım şartlara bağlanmıştır. Bunlardan ilki, bu davaları sadece tüzel kişilerin açabilmesidir. Başka bir deyişle gerçek kişiler ya da tüzel kişiliği olmayan topluluklar, bu davayı açamaz. Diğer bir şart, davanın ancak tüzel kişilerin statüleri çerçevesinde açılmasıdır. Son olarak topluluk davasında, sadece ilgililerin haklarının tespiti, hukuka aykırılığın giderilmesi ve ilgililerin haklarının gelecekte ihlâl edilmesinin önlenmesi talepleri ileri sürülebilir¹⁰.

Alman hukukunda, bizim hukukumuzdaki topluluk davalarına en çok benzeyen kurum, “*Verbandsklagen*” olarak adlandırılan¹¹, Türkçeye “*birlik davaları*” olarak çevirebileceğimiz kurumdur¹². Hukuk Muhakemeleri Kanunumuz'da topluluk davaları, genel ve kavramsal olarak düzenlenmişken¹³, Alman Usûl Kanun'da birlik davaları ile ilgili genel bir kural yoktur¹⁴.

⁹ **Kuru/Budak**, s. 86.

¹⁰ Genel olarak topluluk davası ve davanın şartları hakkında açıklamalar için bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 274; **Pekantez/Atalay/Özekes**, s. 494 vd.; **Umar**, s. 336; **Yılmaz**, s. 779 vd.; **Özbay**, *Topluluk Davaları*, s. 265 vd.; **Pekantez/Atalay/Özekes**, *Ders Kitabı*, s. 266-267. Bu şartlar, topluluk davalarının Anglo Sakson hukukundaki grup davalarından farklı olduğunu göstermektedir. Zira Türk hukukunda, gerçek kişilerin topluluk davası açması ya da bu davanın tazminat davası şeklinde açılabilmesi mümkün değildir. Grup davası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Özbay**, s. 1 vd. Ayrıca, grup davası ile topluluk davasının farklarına ilişkin bkz. **Özbay**, *Topluluk Davaları*, s. 251-253; **Uysal**, s. 1165 vd.

¹¹ **Saenger**, *Kollektiv*, s. 198.

¹² **Atalı**, s. 112; **Atalı**, *Çeviri*, s. 1041; **Özbay**, s. 57-59; **Özbay**, *Topluluk Davaları*, s. 259; **Çiftçi**, s. 222. **Deren-Yıldırım**, Alman hukukundaki bu dava türünü, “*dernek davası*” olarak çevirmiştir (**Deren-Yıldırım**, *Kollektif Hukukî Himaye*, s. 308). *Hanağası* ise, “*grup davası*” terimini tercih etmiştir (**Hanağası**, s. 194; **Hanağası**, *Kolektif Menfaat*, s. 354).

¹³ Madde gerekçesi için bkz. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Madde Gerekçeleri ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Karşılıklı Maddeler, m. 118 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası).

¹⁴ **Kuru/Budak**, hukukumuzda topluluk davasında, dava takip yetkisi çok genel bir ifadeyle bütün tüzel kişilere tanındığı için, söz konusu davanın Avrupa Birliği'ndeki birlik davası müessesesine nazaran daha geniş kapsamlı olduğunu belirtmektedir (**Kuru/Budak**, s. 86).

Alman hukukunda, özel bir amaca dayanan birlik davası açma hakkı, değişik kanunlarla getirilen özel düzenlemelerle sadece o kanunlarda öngörülen tüzel kişilere kanunî dava takip yetkisi verme şeklinde tanınmıştır¹⁵. Ancak genel bir düzenlemeyle tüm dernek ve tüzel kişiliklere genel bir dava takip yetkisi tanınmamış olsa da, incelediğimiz kararda da kabul edildiği üzere, tüzel kişilerin, üyelerinin vereceği bir yetkiyle ve statülerine uygun olarak, iradî dava takip yetkisiyle kendi adına dava açabileceği kabul edilir¹⁶.

B. Tüzel Kişilerin Statüleri Çerçevesinde Dava Açma Şartı

a. Türk Doktrinindeki Görüşlerin Değerlendirilmesi

Topluluk davasının şartları arasında, farklı yorumlanmaya en müsait olanı, dernek ve diğer tüzel kişilerin bu davaları ancak “statüleri çerçevesinde” açabilmesidir. Söz konusu şart, Türk hukukunda kanunî düzenle-

¹⁵ Özellikle tüketici hukukuyla ilgili olarak Medenî Usûl Kanunu'nda (Zivilprozessordnung-ZPO) § 79/2, 2 ve 3; haksız ticarî anlaşmaların ve uygunsuz ticarî uygulamaların önlenmesi bakımından Haksız Rekabet Kanunu'nda (Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb-UWG) § 8; Müdahalenin Önlenmesi Kanunu'nda (Unterlassungsklagengesetz - UKlaG), genel işlem şartlarının uygulanmasında müdahalenin önlenmesini isteme ve rücu hakkı (§ 1 UKlaG); Tüketicinin Korunmasına Dair Kanun'a aykırı uygulamalarda müdahalenin önlenmesini isteme hakkı (§ 2 UKlaG); Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na aykırı olarak belirli ihlâllerde (§ 2a UKlaG); Rekabet Sınırlamalarına Karşı Kanun'da (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen-GWB) § 33/ 2, § 33; Enerji Ekonomisi Kanunu'nda (Energiewirtschaftsgesetz-EnWG) §32, 2 ve Telekomünikasyon Kanunu'nda (Telekommunikationsgesetz-TKG) § 44, 2'de Patent Kanunu'nda (Patentgesetz-PatG) § 81 ve 22'deki patentin hükümsüzlüğüne ilişkin dava, marka hakkının düşmesine ilişkin davalarda Marka Kanunu'nda (Markengesetz-MarkenG) § 55 gibi hükümlerde bazı dernek ve tüzel kişilere kolektif menfaatlerin korunması bakımından dava takip yetkisi tanınmıştır (Daha ayrıntılı açıklama için bkz. **Saenger**, Kollektiv, s. 205-206 vd. Ayrıca ilgili bölümün Türkçe çevirisi için bkz. **Çiftçi**, s. 230-231).

¹⁶ Üçüncü kişilerin kanunî bir dava takip yetkisi (gesetzliche Prozessstandschaft) olmasa da iradî dava takip yetkilisi (gewillkürte Prozessstandschaft) olarak dava açabilecekleri hallere verilen örneklerden biri de birlik davalarıdır. Konuya ilişkin Alman doktrinindeki açıklamalar için bkz. **Bärmann/Seuß**, kn. 60; **Baumbach**, § 50 kn. 47; **Braun**, s. 341; **Musielak**, § 51, kn. 28, 33-34; **Prütting**, § 50 kn. 47; **Saenger**, § 51 kn. 23; **Schellhammer**, s. 595; **Stein/Jonas**, § 50 kn. 58; **Thomas/Putzo**, § 51 kn. 35; **Zöllner**, § 50 kn. 58.

meyle getirilmiştir (HMK m. 113). Alman hukukunda da birlik davasının tüzel kişinin statüsüne uygun olması, bazı özel düzenlemelerle kanunî bir şart olarak aranmaktadır¹⁷. Ancak kanunî bir şart olarak öngörülme- yen hal- llerde dahi, yargı içtihatlarında ve doktrinde, birlik davasının konusunun derneklerin statülerine uygun olması, derneğin dava açmak için menfaati olup olmadığını tespit etmek bakımından aranmaktadır¹⁸.

Türk doktrinde, Kanun'daki “*statüleri çerçevesi*” ibaresinden ne anla- şılması gerektiğine ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, tüzel kişiliğin topluluk davası açabilmesi için, statüsünde kendisine dava açma konusunda açık bir yetkinin tanınmış olması gerektiği ifade edilmek- tedir. Bu görüşü savunan yazarlardan *Yılmaz*'ın gerekçesini, tüzel kişiler bakımından geçerli olduğunu savunduğu, “*ultra vires*” doktrini oluşturmak- tadır. Söz konusu doktrin uyarınca tüzel kişiler, her türlü hukuksal faaliyette bulunamazlar; sadece statülerinde (ana sözleşmeleri, tüzüklerinde, senetle- rinde vb.) yazılı olan faaliyetleri yapabilirler. Tüzel kişilerin topluluk davası açıp açamayacaklarının da buna göre belirlenmesi gerekmektedir¹⁹. *Kaya* ise

¹⁷ Alman hukukunda topluluk davasının düzenlendiği maddelerden bazılarında, tüzel kişi- lerin statülerine uygun dava açması gerektiği kanun koyucu tarafından açıkça belirtil- miştir. Örneğin, UWG § 8; GWB § 33, 2'deki kurallar bu şekildedir. ZPO § 79'da ise tüketici derneklerinin “*im Rahmen ihres Aufgabenbereichs*”, yani “*görev alanları çerçe- vesinde*” dava açabilecekleri ifade edilmiştir.

¹⁸ **Bärmann/Seuß**, kn. 60; **Baumbach**, § 50 kn. 47; **Braun**, s. 341; **Musielak**, § 51, kn. 28, 33-34; **Prütting**, § 50 kn. 47; **Saenger**, § 51 kn. 23; **Schellhammer**, s. 595; **Thomas/Putzo**, § 51 kn. 35; **Zöller**, § 50 kn. 58. Alman uygulamasında verilen kararlar da bu yöndedir. Örnek olarak bkz. BGH, NZM 2007, 407(409) (beck-online/Die Datenbank); BGH NJW 1983, 1559, 1561 (beck-online/Die Datenbank).

¹⁹ **Yılmaz**, Şerh, s. 781. *Yılmaz*'ın bu görüşü, Danıştay kararlarıyla da paralellik göster- mektedir. Örneğin, “*Davacı Dernek Tüzüğü'nde, aktif görevdeki üyelerin hukuki hakla- rını savunmak üzere hukuki danışmanlık hizmeti vermek veya satın almak derneğin faaliyetleri arasında sayılmış ise de, hukuki danışmanlık hizmeti vermenin dava açma hakkını kapsamadığı anlaşılmış olup, Tüzükle üyeleri adına veya üyelerine yönelik tesis edilen işlemlere karşı dava açma yetkisi verilmeyen davacı Derneğin ehliyetinin, tüzük- lerinde yazılı kuruluş amaçları ve faaliyet alanları ile sınırlı olması karşısında, davacı Derneğin amacının üyelerinin sosyal, kültürel, ekonomik, mesleki ve akademik gereksi- nimlerini karşılamaya yönelik çalışmalar yapmak olduğu şeklinde tanımlanmış ve faali- yet konularının da bu amaç doğrultusunda belirlenmiş olması nedeniyle, davacı Derne- ğin dava konusu işleme karşı dava açma yetkisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır.*” 2. DD, 18.11.2011, 10080/5599 (Kazancı İctihat Bilişim-Bilgi Bankası).

idare hukuku bakımından yaptığı değerlendirmede, derneklerin amacı ve faaliyetlerini ilgilendiren idarî işlemlere karşı iptal davası açması ile üyelerinin menfaatlerine ilişkin dava açması arasında bir ayırım yapmaktadır. Derneklerin amacını gerçekleştirmek için dava açmasını, hak arama hürriyeti ile ilişkilendiren yazar, bu hususta gerçek kişiler ile tüzel kişiler arasında bir farklılık bulunmadığını belirtmekte ve tüzüklerinde dava açabileceği yönünde bir düzenleme yer almasa da dava açabileceklerini kabul etmektedir. Dernek üyelerinin menfaatinin ilgilendiren idarî işlemlere karşı açılan davalarda ise sadece, üyelerin ortak menfaatinin ilgilendiren idarî işlemlere karşı iptal dava açılabilirliğini belirtmekte ve bunun için derneğin tüzüğünde dava açma yetkisi olması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü yazara göre, Türk Medenî Kanunu veya Dernekler Kanunu'nda dava açma konusunda derneklere herhangi bir yetki verilmemiştir; ancak derneğin tüzüğünde dava açma yetkisini içeren bir hüküm bulunursa bu şekilde bir menfaat ilişkisi kurulmuş olacaktır²⁰. Doktrindeki diğer bir görüş ise, tüzel kişilerin kuruluş ve işleyiş amaçlarına uygun bir şekilde dava açma hakkına sahip olacaklarını, bunun haricinde tüzel kişinin statüsünde doğrudan bir dava açma yetkisinin olmasına gerek olmadığı yönündedir²¹.

²⁰ **Kaya**, s. 1302-1303; 1308-1309. Danıştay'ın bazı daireleri de verdikleri kararlarında, derneklerin tüzüklerinde dava açma yetkilerinin olması halinde dava açabileceklerini öngörmüştür. Örneğin, "Öte yandan her ne kadar davacı dernek, Tüzüğünde, banka mağdurlarının hak ve menfaatlerini korumak amacıyla dava açma hak ve yetkisinin kendisine görev olarak verildiğinden bahisle bu davanın açıldığını belirtmekte ise de; davacı derneğe, banka mağdurları adına dava açma hakkı değil, açılmış ve açılacak olan davaların takibine yardım etmek görevinin verildiği görülmektedir./Bu durumda, davacı derneğin, meşru, kişisel ve güncel bir menfaatinin etkilenmediği dolayısıyla işlemle menfaat ilişkisinin bulunmadığı anlaşılmıştır." 10. DD, 27.9.2004, 5645/6431 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası); "Davacı derneğin amaçları arasında ormanların yok edilmesinin önlenmesi amacının bulunması davacının hukuki statüsü karşısında dava açma ehliyeti kazandırmamaktadır./Kaldı ki, Dernek Tüzüğü'nün 4. maddesinde yer alan dernek çalışmaları arasında derneğin amaçlarının gerçekleştirilebilmesini teminen dava açma yolu da öngörülmüştür./Bu nedenle davanın öncelikle ehliyet yönünden reddi gerekirken davanın esasını inceleyen idare mahkemesi kararında hukuka uyarlık bulunmamaktadır." 8. DD, 07.12.1999, 2477/70776431 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası).

²¹ **Karaaslan/Eroğlu**, s. 215; **Özbay**, Topluluk Davaları, s. 266.

Tüzel kişinin statüsü denildiğinde, bu tüzel kişilik dernekse dernek tüzüğü, vakıfısa vakıf senedi ya da sendikaysa sendika tüzüğü anlaşılmalıdır. Dolayısıyla statüsü çerçevesi ibaresi, dernek örneği bakımından dernek tüzüğüne uygunluk olarak anlaşılmalıdır²². Bu konuda, doktrindeki görüşlerin temelde ayrıldıkları nokta, bir tüzel kişinin topluluk davası açabilmesi için statüsünde açıkça yetki verilmesine gerek olup olmadığıdır.

Tüzel kişilerin ayrıca dava açma yetkisi olması gerektiğini savunan *Yılmaz*'ın görüşünün temel gerekçesi, tüzel kişilerin ehliyetini sınırlandıran ultra vires ilkesidir. Bu görüşü değerlendirebilmek için, tüzel kişilerin, ehliyetinin sınırlandırılması konusunda açıklama yapmak gerekmektedir.

Tüzel kişilerde sınırlı sayı ilkesi geçerlidir ve tüzel kişiler kendi türlerine ilişkin olarak hak ehliyetine sahiptirler²³. Tüzel kişilerin ehliyetleri, iki şekilde sınırlanabilir. Bunlardan ilki, tüzel kişilerin nitelikleri gereğince gerçek kişilere özgü kimi haklardan yararlanamamasıdır (TMK m. 48). Doktrinde tartışmalı olan konu, Türk Medenî Kanunu'nun 48. maddesinde işin niteliği gereğince ortaya çıkan bu sınırlama dışında, tüzel kişilerin hak ehliyetinin sınırlı olup olmadığıdır. Türk Medenî Kanunu'nda derneklere ilişkin "*Dernekler, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, tüzüklerinde belirtilen çalışma konuları ve biçimleri doğrultusunda faaliyetlerde bulunurlar.*" (TMK m. 90/1) şeklindeki bir hüküm yer almaktadır²⁴. Söz konusu hüküm, derneklerin hak ehliyetinin ana statülerinde belirtilen amaçlarıyla sınırlı

²² Dernek tüzüğüne, amacı ve bu amacı nasıl gerçekleştireceğine ilişkin derneğin faaliyet konusu ile çalışma konuları yazılır (TMK m. 58, DK m. 4).

²³ *Serozan*, s. 199-200; *Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir*, s. 256; *Dural/Öğüz*, s. 246.

²⁴ Ticaret ortaklıkları bakımından, doktrinde Eski Ticaret Kanunu m. 137'deki hüküm de bu görüşe gerekçe gösterilmekteydi. Bu hüküm uyarınca, ortaklık ehliyetinin ortaklığın konusu ile sınırlı olduğu belirtilmekteydi. Ancak yeni Türk Ticaret Kanunu'ndaki 125. maddeyle ultra vires ilkesi doktrini terk edilmiştir. Madde gerekçesinde de bu husus açıkça vurgulanmıştır: "*Bu madde, 6762 sayılı Kanunun 137 nci maddesinde öngörül-müş bulunan ve tüm ticaret şirketleri için geçerli olan ultra vires ilkesini, AET'nin 68/151 sayılı şirketlere ilişkin Birinci Yönergesinin ilgili hükmünü dikkate alarak kaldı-rmıştır*". Söz konusu maddenin gerekçesi için bkz. TTK Madde Gerekçeleri, m. 125 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası). Bu değişikliğin ardından, ticaret şirketlerinin hak ehliyeti, işletme konusu ne olursa olsun, gerçek kişilere hasredilen hak ve borçlar dışında sınırsız hale gelmiştir (*Dural/Öğüz*, s. 248; *Pulaşlı*, s. 79; *Yıldız*, s. 114).

olduğu izlenimini uyandırmaya müsaittir. Doktrinde, özellikle bu hüküm dikkate alınarak, tüzel kişilerin hak ehliyetinin tahsis ilkesi (veya ultra vires) gereğince sınırlanabileceği kabul edilmektedir²⁵. Doktrindeki diğer bir görüş, söz konusu ilkenin tüzel kişinin hak ehliyetini değil; fiil ehliyetini sınırladığını savunmaktadır²⁶. Bu iki görüşün yanı sıra, doktrinde üçüncü bir görüşe göre de tüzel kişilerin ehliyetleri amaçlarıyla sınırlı değildir²⁷. Görüldüğü gibi, tahsis ilkesinin (veya ultra vires) medenî hukuk tüzel kişilerinde geçerli olup olmadığı, geçerli olduğu kabul edilse bile, söz konusu ilkenin tüzel kişinin hak ehliyetini mi yoksa fiil ehliyetini mi sınırladığı konusunda, doktrinde bir görüş birliği yoktur.

Dernekler Kanunu madde 90/1'deki hükmün, derneklerin ehliyetini (*doktrindeki farklı görüşler uyarınca, hak veya fiil ehliyetini*) sınırladığı kabul edildiğinde dahi, karşımıza bu sınırlamanın medenî usûl hukukunda geçerli olup olmadığı sorunu çıkmaktadır. Örneğin hak ehliyetini sınırladığı görüşü benimsenecek olursa, maddî hukuktaki hak ehliyetinin medenî usûl hukukundaki karşılığı taraf ehliyeti de bu kapsamda sınırlanacak mıdır? Aynı şekilde bu soruyu, fiil ehliyeti ve medenî usûl hukukundaki dava ehliyeti bakımından da düşünmek mümkündür. Türk doktrininde *Erişir*, bizim de katıldığımız üzere, bu soruya olumsuz cevap vermektedir. Yazara göre, medenî usûl hukukunda taraf ehliyeti, maddî hukuktaki sınırlamaları ihtiva etmeyen bir hak olarak anlaşılmalıdır²⁸. Doktrinde diğer yazarlar tarafından bu konuya açıkça değinilmemiş olsa da taraf ehliyetine ilişkin açıklamalarda bulunurken, maddî hukuktaki sınırlamalardan bahsetmeyerek tüzel kişilerin geçerli olarak kuruldukları andan itibaren hak ehliyetine,

²⁵ Serozan, s. 33-34; Özsunay, s. 61-62; Öztan, s. 29; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 563.

²⁶ Hatemi, s. 154; Akipek/Akıntürk/Ateş Karaman, s. 546; Alper, s. 76.

²⁷ Akünal, s. 26; Dural/Öğüz, s. 247-248.

²⁸ Erişir, s. 53. Doktrinde Kale, aksi görüştedir. Yazar, Türk doktrini bakımından tüzel kişilerde, ultra vires uygulanıp uygulanmamasının tartışmalı olduğunu dile getirdikten sonra, şayet tüzel kişilerde ultra vires ilkesinin geçerli olduğu sonucuna varılacaksa hak ehliyetindeki bu sınırlama, taraf ehliyetini de etkileyeceği sonucuna varmıştır. Yazara göre, tüzel kişilerin ehliyetinin ultra vires doktrinine göre sınırlanmayacağı kabul edilecek olursa da bu durumda taraf ehliyetinin kapsamı daha geniş olacaktır. (Kale, s. 89-90).

dolayısıyla da taraf ehliyetine sahip olacakları belirtilmektedir²⁹. Bu tartışmalar aynı şekilde, fiil ehliyeti ve sınırlamaları için de yapılabilir. Katıldığımız görüşe göre, fiil ehliyetinin sınırlandırıldığı kabul edilse dahi, bu sınırlama medenî usûl hukukunda geçerli değildir.

Bir tüzel kişinin açtığı topluluk davasının statüsüne uygun olup olmadığı değerlendirilirken, ultra vires ilkesine göre bir yorum yapılmaması gerektiği düşünmekteyiz. Zira öncelikle, ultra vires ilkesinin tüzel kişilerde geçerli olduğu dahi tartışmalıdır. Ayrıca geçerli olduğu kabul edilecek olsa bile, söz konusu ilke, tüzel kişilerin hak ehliyetini veya fiil ehliyetini (doktrindeki farklı görüşlere göre) sınırlayacaktır. Maddî hukuktaki bu ehliyetlerin usûl hukukundaki görünüşleri ise taraf ve dava ehliyetidir. Katıldığımız görüş uyarınca, hak veya fiil ehliyetine getirilen maddî hukuktaki sınırlamalar, medenî usûl hukukuna yansımayacaktır. Başka bir deyişle, kanaatimizce, tüzel kişi kanunla kurulmuş ve kanunda öngörülen organlara sahipse topluluk davasında, taraf ve dava ehliyetine de sahiptir. Kaldı ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 113. maddesinde kanun koyucu, davacı tüzel kişilere belirli şartlar altında, topluluk davası açabilmeleri için kanunî bir dava takip yetkisi tanımıştır. Şayet bir tüzel kişi, statüsüne uygun olarak dava açmazsa bu durumda, onun bu davada dava takip yetkisinin olmadığı kabul edilecek ve dava bu sebeple usûlden reddedilecektir. Başka bir deyişle, burada tartışılması gereken husus, tüzel kişinin taraf veya dava ehliyetinin varlığı değil; davada dava takip yetkisinin olup olmadığıdır. Hak veya fiil ehliyetinin sınırlamasıyla ilgili olan ultra vires ilkesi gerekçe gösterilerek dava açacak tüzel kişilerin statülerinde açıkça dava açma yetkisini aramak, söz konusu hükmün uygulamasını oldukça daraltacaktır.

Kaya'nın görüşü de Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, özel hukuk uyumsuzlukları bakımından geçerli olmayacaktır. Zira Kanun'da derneklere ve diğer tüzel hukuk kişilerine açıkça genel bir dava takip yetkisi tanınmıştır. Böylece, maddedeki şartlara uygun olduğu müd-

²⁹ Belgesay, s. 78; Ansay, s. 109; Berkin, s. 63; Postacıoğlu, s. 209; Kuru, C. I., 929; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 223; Üstündağ, s. 288; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 294; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 116; Karşı, s. 302; Umar, s. 192-193; Yılmaz, s. 515.

detçe, tüzel kişilerin topluluk davası açmakta korunmaya değer bir menfaati olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilmektedir.

Bir tüzel kişinin statüsü çerçevesinde dava açtığını tespit etmek bakımından, kanaatimizce, söz konusu tüzel kişinin statüsünde yer alan amaç ve faaliyetleri ile topluluk davasının konusunun uyuşması yeterlidir. Örneğin, Emekli Öğretim Üyeleri Derneği, sadece emekli öğretim üyelerinin menfaatlerini korumak için topluluk davası açabilir, tüm öğretim üyelerinin menfaatini korumak için dava açamaz. Ya da bu dernek sadece, emekli öğretim üyelerinin derneğin kuruluş amacıyla ilgili menfaatlerini ilgilendiren davalar açabilir. Mesela, emekli öğretim üyeleri de birer tüketici olduklarından bahisle söz konusu derneğin tüketici hukukuyla ilgili bir davayı açması durumunda, derneğin dava takip yetkisi olmadığından dava usûlden reddedilecektir. Bu çerçevede, bir derneğin dava açabilmesi için tüzüğünde dava açabileceği yönünde bir kural veya yetki bulunmasına da gerek yoktur. Zira, derneğin üyelerinin menfaatlerini tüzüğünde öngörülen amacına uygun olarak koruması, zaten amacını gerçekleştirmek anlamına gelmektedir. Bir dernek, üyelerinin haklarını korumak için bir dava açıyorsa bu noktada, derneğin korunmaya değer bir menfaati vardır. Kanun koyucu da topluluk davasını düzenlediği 113. maddede, statüsü çerçevesinde dava açılması ifadesini kullanarak kanaatimizce bu hususu belirtmektedir. Böylece statüsü çerçevesinde dava açan derneğin, kanunî olarak kabul edilmiş korunan bir menfaati vardır ve derneğe kanun koyucu tarafından bir dava takip yetkisi tanınmıştır.

b. Yargıtay'ın Görüşünün Değerlendirilmesi

Yargıtay'ın topluluk davasıyla ilgili çok fazla kararı bulunmamaktadır. Ulaşabildiğimiz kararlar arasında, bir derneğin topluluk davası açması için tüzüğünde dava açmaya yönelik yetki verilmesine gerek olup olmadığına ilişkin Yargıtay'ın görüşünü yansıtan bir kararına rastlayamadık. Ancak 14. Hukuk Dairesi'nin kararlarından iki tanesi, Yargıtay'ın tüzel kişilerin "*statüleri çerçevesinde*" dava açmasına ilişkin şimdilik oluşan kanaatini göstermesi bakımından önemlidir. Söz konusu kararlar, derneklerle ilgili olmayıp baroların açtığı adliyedeki baz istasyonlarının kaldırılması talebini içeren topluluk davalarıyla ilgilidir.

Yargıtay'ın bu konudaki 22.3.2013 tarihli ilk kararı şöyledir:

“...somut olay bakımından, Baro tarafından HMK'nun 113. maddesine dayanılarak sağlığı tehdit ettiği iddiası ile baz istasyonlarının kaldırılması davası açılıp açılmayacağı hususunun tartışılması gerekmektedir. / ...1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun Baroların kuruluş ve niteliklerini düzenleyen 76. maddesi gereğince Baroların, avukatlık melseğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlakını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları olduğu, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamayacakları, Baro Yönetim Kurulu'nun görevlerinin sayıldığı 95. maddesinde, avukatlık onurunun ve meslek düzeninin korunmasını, meslekin adalet amaçlarına uygun olarak bağlılık ve onurla yapılmasını sağlamak, mesleki ödevler hususunda Baro mensuplarına yol göstermek ve onlara bilgi vermek ve mesleki görevlerin yapılıp yapılmadığını denetlemek, mesleğe ve meslek mensuplarına yönelik hak ihlallerine karşı avukatlık mesleğini ve meslektaşlarını savunmak, bu konularda her türlü yasal ve idari girişimde bulunmak, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla görevli olduğu hükmüne yer verilmiştir. / Yukarıda yapılan açıklamaların ışığı altında somut olaya gelince; davacı Aydın Barosu Başkanlığı, Aydın Barosu, Aydın Adliyesi ve avukatlık bürolarının yanında veya tam karşısında kurulu olan baz istasyonunun sağlığı tehdit ettiğini belirterek kaldırılmasını istemiştir. Davacı Baro Başkanlığı, Avukatlık Kanunu gereğince tüzel kişiliği bulunan kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Barolar, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmak konusunda yasal olarak yetkili kılınmış olmakla birlikte Baroların hukukun üstünlüğünü savunma görevinin avukatlık mesleğinin geliştirilmesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğinden, Baronun avukatlık mesleğini ilgilendirmeyen ve avukatların ortak menfaatlerini koruma amacı dışında kalan işlemleri dava konusu etmesi durumunda, aktif dava ehliyetinin bulunduğu düşü-

nülemez. Kuruluş amacı, avukatlık mesleğini geliştirmek ve avukatlık mesleğini yapanların birbirleri ve iş sahipleri ile aralarındaki ilişkileri geliştirmek olup tüzel kişilik çalışanlarının sağlığı ile ilgili olarak onlar adına hareket etme görev ve yetkisi yoktur.”³⁰

14. Hukuk Dairesi, aynı konuya ilişkin verdiği ikinci kararında da benzer gerekçelerle, ilk karardaki görüşünü sürdürmüş ve davacı Kırıkkale Barosu'nun baz istasyonlarının kaldırılmasına ilişkin davayı açamayacağı sonucuna varmıştır³¹.

Söz konusu kararlarda, açıkça belirtmemiş olsa da, davacı baroların açtıkları topluluk davasının madde 113'te öngörülen “statüleri çerçevesi” şartına uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Hukuk Dairesi, bu değerlendirmeyi Avukatlık Kanunu uyarınca, baroların kuruluş amacı ve niteliklerini göz önüne alarak yapmış ve davacı baroların söz konusu davalarda, aktif dava ehliyetinin olmadığı sonucuna varmıştır. Öncelikle, bir an için söz konusu davaların statüleri çerçevesinde açılmadığı kabul edilse dahi, davacı baroların aktif dava ehliyeti olmadığı sonucuna varılması doğru değildir. Dava ehliyeti, medenî hakları kullanma ehliyetinin medenî usûl hukukundaki görünümüdür (HMK m.51). Barolar, kuruluşlarının Adalet Bakanlığı'na bildirilmesiyle tüzel kişilik kazanırlar (AvK. m. 77/3). Kamu tüzel kişisi olan

³⁰ 14. HD, 22.03.2013, 1000/4361 (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası).

³¹ “...davacı Kırıkkale Barosu Başkanlığı, Kırıkkale Adliyesinde kurulu olan baz istasyonlarının sağlığı tehdit ettiğini belirterek kaldırılmasını istemiştir. Davacı Baro Başkanlığı, Avukatlık Kanunu gereğince tüzel kişiliği bulunan kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Barolar, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmak konusunda yasal olarak yetkili kılınmış olmakla birlikte, Baroların hukukun üstünlüğünü savunma görevinin avukatlık mesleğinin geliştirilmesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğinden, Baroların avukatlık mesleğini ilgilendirmeyen ve avukatların ortak menfaatlerini koruma amacı dışında kalan işlemleri dava konusu etmesi durumunda, aktif dava ehliyetinin bulunduğu düşünülemez. Kuruluş amacı, avukatlık mesleğini geliştirmek ve avukatlık mesleğini yapanların birbirleri ve iş sahipleri ile aralarındaki ilişkileri geliştirmek olup onlar adına bu davayı açma görev ve yetkisi yoktur./Bu durumda mahkemece, yukarıda yapılan açıklamalar gözetilerek davacı Baro'nun aktif dava ehliyeti bulunmadığından davanın reddi gerekirken işin esasının incelenerek yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bu sebeple hükmün bozulması gerekmiştir.” 14. HD, 10.05.2013, 5359/7140 (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası).

baroların fiil ehliyetleri, dolayısıyla dava ehliyetleri vardır ve bu ehliyetlerini davalarda yetkili organları aracılığıyla kullanırlar (HMK m. 52). Dolayısıyla söz konusu davalarda, baroların dava ehliyeti tamdır. Burada tartışılması gereken usûlî eksiklik, dava ehliyeti değil; dava takip yetkisidir. Kanun'da, topluluk davası açmak için dava takip yetkisi, belirli şartlar altında verilmiştir (HMK m. 113). Eğer davacı tüzel kişinin statüsüne uygun olarak topluluk davası açmadığı kanaatine varılıyorsa davacının dava şartı olan dava takip yetkisi (HMK m. 114/1-e) olmadığı sonucuna varılmalıdır.

Davanın statüsüne uygun açılıp açılmadığı noktasında da 14. Hukuk Dairesi'nden farklı düşünmekteyiz. Kararlarda, her iki baronun da ancak Avukatlık Kanunu gereğince dava açabileceği, baz istasyonlarının kaldırılmasına ilişkin davaların ise, avukatlık mesleğini ilgilendirmediği ve avukatların ortak menfaatleriyle ilgili olmadığı için bir baro tarafından açılmayacağı belirtilmiştir. Oysa baroların kuruluş ve niteliklerini düzenleyen Avukatlık Kanunu'nun 76. maddesinin birinci fıkrasına göre, Aydın ve Kırıkkale Barosu bu davayı statüleri çerçevesinde açmıştır; çünkü barolar tam da bu madde uyarınca, bir meslek kuruluşu olarak insan haklarını savunmak ve korumak ve ayrıca avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacını taşımaktadır. Avukatların mesleklerini icra ettikleri yerlerden biri olan adliyelerde, bir baronunun kendi mensubu olan avukatların sağlıklarını da tehlikeye atan baz istasyonlarının kaldırılmasına ilişkin bir dava açması, tam olarak avukatların ortak menfaatlerinin korunması amacına hizmet etmektedir. Bu davada Aydın ve Kırıkkale Baroları, üyesi olan avukatlardan oluşan topluluğu temsil veya topluluk adına hareket edebilecek tüzel kişiliklerdir³².

Topluluk davası, özellikle Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girmeden önce, uygulama alanı çok olmayan bir kurumdur. Bu konudaki Yargıtay içtihadının azlığı da söz konusu davaların henüz geniş bir uygulama alanının olmadığını göstermektedir. Kanun koyucunun amacı, topluluk davasını düzenleyen madde gerekçesinde de belirttiği üzere, bu davaya kanunî bir temel kazandırarak, söz konusu davaların yaygınlaşmasını sağ-

³² Pekcanitez/Atalay/Özekes, topluluk davasının tanımında, davayı açabilecek olan tüzel kişileri belirtirken "...o topluluğu temsil ya da o topluluk adına hareket edebilecek olanlar..." ifadesini kullanmıştır (Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 494).

lamaktır³³. Ancak Yargıtay bu başlık altında değindiğimiz iki kararında da, davayı açabilecek tüzel kişiler bakımından oldukça sınırlayıcı bir yorum yapmıştır. Yargıtay'ın bu tutumu, topluluk davalarının uygulanmasını sınırlama eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanmaya müsaittir.

c. Alman Federal Mahkemesinin Statüye Uygunluk Bakımından Kabul Ettiği Kriterler ve Bu Kriterlerin Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi

Alman Federal Mahkemesi'nin kararında, davacı *Dernek*'in kanunî dava takip yetkisi olmasa da bu davayı açmakta iradî dava yetkisinin olup olmadığı tartışılmıştır. İstinaf Mahkemesi ve Federal Mahkeme, davacı *Dernek*'in iradî dava takip yetkisine sahip olup olmadığını tespiti için öncelikle, açılan davanın dernek statüsüne uygun olarak açılıp açılmadığına ilişkin bir değerlendirme yapmıştır. Somut olayda, davacı *Dernek*'e tüzüğünde, üyeleri adına dava açma yetkisi tanınmıştır. Ancak buna rağmen *Dernek*'in statüsüne uygun olarak üyelerinin menfaatlerini koruyup korumadığı konusunda, İstinaf Mahkemesi ve Federal Mahkeme farklı kararlar vermiştir. İki mahkemenin görüş ayrılığına düşmesinin sebebi somut olayda, *Dernek*'in genel kurul kararıyla dava açma konusunda yetki veren üyelerinin tamamı için değil; sadece kendi yönetim kurulunu oluşturan dokuz üyeyle davayı sınırlanmış olmasıdır.

Her iki mahkemenin de kabul ettiği soyut ve genel kriterler, aşamalı olarak, şu şekilde özetlenebilir:

³³ Topluluk davasını düzenleyen maddenin gerekçesinde “*Maddede yer alan düzenlemeyle, esas itibarıyla Anglo-Sakson menşeli bir kurum olan ve Kıta Avrupası hukuk düzenlerinde de kabul görmeye başlamış bulunan, topluluk davası (grup, sınıf davası) kurumunun, kavramsal çerçevede de mevzuatımıza girmesi sağlanmıştır...Topluluk davası yoluyla, toplumsal yararın korunması ile dar ve teknik anlamda hukukî yarar kavramında bir açılım yaratılması sağlanmaktadır*” şeklinde yer alan ifadelerden anlaşıldığı üzere, kanun koyucun amacı, topluluk davasının kanunî düzenlemeye kavuşturularak uygulanmasını arttırmaktır. Madde gerekçesinin tamamı için bkz. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Madde Gerekçeleri ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Karşılıdığı Maddeler, m. 118 (Kazancı İçtihat Bilişim-Bilgi Bankası).

- Bir dernek, üyelerine ait yabancı bir hakkı korumak için ancak kendi adına dava açma konusunda korunmaya değer bir menfaati varsa açabilir.
- Derneğin korunmaya değer menfaatinin olup olmadığı da hakkın takibinin dernek üyelerinin menfaatlerinin derneğin statüsüne uygun olarak korunmasına bağlıdır.
- Statüye uygunluk ise, davanın amacının üyelerin menfaatini ilgilendirmesi ve üyelerin hakkını korumak için yapılan talebin bireysel menfaatlerin korunmasında aşırıya kaçılmamasıdır.

Mahkemelerin görüş ayrılığına düştükleri kriter, üçüncü kriterdir. Somut olayda, İstinaf Mahkemesi statüsüne uygun olarak dava açmayı, Federal Mahkeme'ye göre daha sınırlı bir biçimde yorumlamıştır. İstinaf Mahkemesi'ne göre, dernek sadece dokuz üyeyle sınırlı dava açarak, amacından ve genel kurul kararlarında kendisine verilen yetkiden farklı hareket etmiş ve sadece belli üyelerin bireysel menfaatini takip ederek statüsüne uygun bir şekilde dava açmamıştır.

Federal Mahkeme ise, *Dernek*'in iradî dava takip yetkisinin olup olmadığını değerlendirirken üyelerin sayısının önemli olmadığını belirtmiştir. Mahkemeye göre, önemli olan dava neticesinde ulaşılmak istenen amacın haklarında dava açılmayan diğer üyelerin ticarî menfaatlerini de ilgilendirmesidir. Mahkemenin söz konusu yargılamada elde edilecek hükmün sadece dernek üyeleri ile davalı arasında kesin hüküm etkisi doğurmasının, davacı *Dernek*'in dava açmadaki menfaatini etkilemeyeceği yönündeki tespiti oldukça önemlidir. Mahkemeye göre, açılan dava, dokuz üyeyle sınırlandırılmış olsa da diğer üyelerin kolektif menfaatlerinin davacı tarafından korunmasına hizmet etmektedir. Çünkü davalı tarafından uygulanan kâr oranlarının azaltılmasına ilişkin hukukî mesele, genel ve yetkili bayilerin bireysel koşullarından bağımsız olarak cevaplandırılabilir bir uyuşmazlıktır. Dolayısıyla söz konusu davanın dokuz üyeyle sınırlandırılmış olması, üyelerin bireysel menfaatlerini koruma noktasında, aşırıya kaçma olarak anlaşılmamalıdır. Başka bir deyişle, açılan davanın *Dernek*'in tüzüğüne uygun olarak kabul edilmesi için, üyelerin tamamı ya da en azından çoğunluğu hakkında hukukî yollara başvurulması zorunlu değildir. Tek bir üyeyle sınırlı

bir dava da üyelerin tamamı veya çoğunluğunun çıkarlarını takip etme amacına hizmet ediyorsa davacının davayı açmasında hukukî yararı vardır³⁴.

Federal Mahkeme bu kararıyla, kanunî dava takip yetkisi olmayan derneklerin iradî dava yetkilisi olarak dava açabilmelerine imkân sağlayan içtihadî uygulamasını bir adım daha öteye taşımıştır. Söz konusu davada mahkemenin yaptığı yorum, her şeyden önce, derneklerin üyelerinin menfaatlerini korumaya yönelik dava açabilmeleri konusunda esnek olduğunu göstermektedir.

Federal Mahkeme'nin derneklerin tüzüklerine uygun dava açıp açmadığına ilişkin koyduğu kriterler hukukumuzda da uygulanabilir. Böylece örneğin, bir derneğin tüzüğüne uygun dava açıp açmadığı değerlendirilirken öncelikle, dernek tüzüğünde belirtilen amaç ve faaliyet konuları ile açılan davada ileri sürülen talebin uyuşup uyuşmadığına bakılmalıdır. Önemli olan haklarında dava açılan üyelerin sayısı değil, ileri sürülen taleplerin diğer üyelerin menfaatlerini de ilgilendirmesi ve belli birtakım üyelerin menfaati için dava açılmasında sadece bu üyelerin bireysel menfaatlerini koruma konusunda aşırıya kaçılmamasıdır.

IV. SONUÇ

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, tüzel kişilerin topluluk davası açması genel olarak öngörülmüş ve onlara Kanun'daki şartlara uygun olarak dava açılması halinde, üyelerinin menfaatlerini korumak için dava takip yetkisi tanınmıştır (HMK m. 113). Dolayısıyla kanun koyucu, kanunî şartlara uygun bir dava açılması halinde, söz konusu davalarda davacı tüzel kişilerin korunmaya değer bir hukukî menfaatlerinin olduğunu kabul etmektedir. Şayet bir tüzel kişi, topluluk davasını Kanun'da öngörülen şartlara uygun bir şekilde açmazsa o davada dava takip yetkisinin olmadığı gerekçesiyle davanın usûlden reddine karar verilecektir.

³⁴ Federal Mahkeme'nin tespit ettiği bu kriterler, Alman doktrininde de kabul görmüştür. Doktrinde, hakka yabancı olanların iradî dava takip yetkilisi olarak dava açılması hallerine örnek olarak söz konusu karar gösterilmekte ve derneklerin iradî dava takip yetkisinin varlığı için söz konusu davaları, üyeleri tamamı veya çoğunluğu hakkında açmalarının gerekmediği belirtilmektedir (**Braun**, s. 341; **Prütting**, § 50, 47; **Thomas/Putzo**, § 51, kn. 35).

Çalışmamızda topluluk davası şartlarından statüleri çerçevesinde dava açılması incelenmiştir. Tüzel kişilerin topluluk davasını, statüleri çerçevesinde açabilmesi, statülerine uygun olarak dava açması demektir. Bu da davacı tüzel kişi örneğin, derneğe dernek tüzüğüne, vakıfısa vakıf senedi, sendikaysa sendika tüzüğüne uygunluk olarak anlaşılmalıdır. Çalışmamızda tüzel kişilerin statüleri çerçevesinde dava açma şartına ilişkin vardığımız sonuçlar şöyledir:

Öncelikle, topluluk davasının tüzel kişinin amaç ve faaliyetlerine uygun olup olmadığına bakılmalıdır. Çalışmamıza konu aldığımız, Alman Federal Mahkemesi'nin kararında da belirtildiği üzere, açılan dava neticesinde ulaşılmak istenen amaç ile derneğin amacının örtüşmesi gerekir. Ancak bu noktada, kanaatimizce, Türk doktrininde bazı yazarlarca kabul edildiği üzere, davacı tüzel kişinin dava açabilmesi için statüsünde dava açma konusunda bir yetki verilmiş olmasına ya da statüsünde faaliyetleri arasında üyelerinin ya da mensuplarının haklarını yasal yollarla koruyacağına ilişkin bir düzenlemenin yer almasına gerek yoktur. Zira Kanun'da topluluk davasına ilişkin maddede, dava açma konusunda yetki, genel olarak tüm tüzel kişilere tanınmıştır. Tüzel kişinin amaç ve faaliyetlerine uygun dava açmasından anlaşılması gereken, tüzel kişi hangi amaç için kurulmuşsa bu amaç doğrultusunda topluluk davası açabilmesidir. Sadece üyelerinin ya da mensuplarının menfaatlerini korumak gayesiyle, amacının tamamen dışında bir dava açması halinde, dava usûlden reddedilecektir. Ayrıca, Federal Mahkeme'nin isabetle belirttiği üzere, bir derneğin açtığı davanın tüzüğüne uygun olarak kabul edilmesi için, üyelerin tamamının ya da en azından çoğunluğu için hukukî yollara başvurması zorunlu değildir. Derneğin tek bir üyeyle sınırlandırdığı bir dava da şayet üyelerin tamamı veya çoğunluğunun çıkarlarını takip etme amacına hizmet ediyorsa davacının davayı açmasında hukukî yararı vardır.

Kaynakça

- Akil, C.;** *Yeni İsviçre Federal Medenî Usûl Yasası'nda Yer Alan Topluluk Davası (m. 89) Üzerine Kısa Bir Not*, TBBD, S. 95, 2011, s. 163 vd.
- Akipek, J. G./Akıntürk, T./Ateş Karaman, D.;** *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, C. I, 8. Bası, İstanbul 2011.*
- Akünel, T.;** *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler*, İstanbul 1995.
- Alangoya, Y./Yıldırım, K./Deren-Yıldırım, N.;** *Medenî Usûl Hukuku Esasları, 7. Baskı, İstanbul 2009.*
- Alper, G.;** *Özel Türk Hukukunda Ultra Vires İlkesi (Anlamı ve Kapsamı)*, İstanbul 2013.
- Ansay, S. Ş.;** *Hukuk Yargılama Usûlleri, 7. Bası, Ankara 1958.*
- Atalı, M.;** *Tarihi Bir Tesadüf: İsviçre'de ve Türkiye'de Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarıları, Temel Yapıdaki Benzerlik ve Farklılıklar*, HPD, S. 8, 2006, s. vd.
- Atalı, M. (Çev.);** *Almanya'da Kolektif Hukukî Himayenin Geliştirilmesi*, Prof. Dr. Fırat ÖZTAN'a Armağan, C. I, Ankara 2011, s. 1041 vd.
- Belgesay, M. R.;** *Dava Teorisi*, İstanbul 1943.
- Berkin, N. M.;** *Medenî Usûl Hukuku Esasları*, İstanbul 1969.
- Bärmann, J./Seuß, H.;** *Praxis Des Wohnungseigentum*, 6. Auflage, München 2013.
- Baumbach, A./Braun, J.;** *Lehrbuch des Zivilprozessrecht*, Tübingen 2014.
- Börü, L.;** *Sıfat ve Dava Takip Yetkisi*, BATİDER C. XXVII, S. 3, Eylül 2011, s. 249 vd.
- Çiftçi, P. (Çev.);** *Kolektif Hakların Yerine Getirilmesi*, X. Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı, İzmir 1-2 Ekim 2012, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, s. 221 vd.
- Deren-Yıldırım, N.;** *Türk, İsviçre ve Alman Medenî Usûl Hukukunda Kesin Hükümün Subjektif Sınırları*, İstanbul 1996.

- Deren-Yıldırım, N.;** *Kolektif Hukuki Himaye Medeni Usul Hukukunda Sonun Başlangıcı Mı, Etkin Hukuki Himayenin Vazgeçilmez Unsuru mu? II*, YD, 1997/2, s. 308 vd.
- Dural, M./Öğüz, T.;** *Kişiler Hukuku*, 12. Bası, İstanbul 2012.
- Erişir, E.;** *Taraf Ehliyeti*, İzmir 2007.
- Hanağası, E.;** *Davada Menfaat*, Ankara 2009.
- Hanağası, E.;** *Kolektif Menfaatin Hukuki Himayesi Biçimi Olarak Topluluk Davaları*, Halûk Konuralp Anısına Armağan, C. 1, Ankara 2009, s. 351 vd.
- Hatemi, H.;** *Medeni Hukuk Tüzel Kişileri*, İstanbul 1982.
- Kale, S.;** *Medenî Yargılamada Taraf Ehliyeti*, İstanbul 2010.
- Karaaslan, V./Eroğlu, M.;** *Kolektif Hukukî Himayenin Farklı Görünüm Şekilleri: Class Action ve Topluluk Davaları*, EÜHFD, C. XII, S. 3-4, Yıl: 2008, s. 201 vd.
- Karşlı, A.;** *Medenî Muhakeme Hukuku Ders Kitabı*, 2. Baskı, İstanbul 2011.
- Kaya, C.;** *İptal Davalarında Kişisellik Unsuru Açısından Derneklerin Sübjektif Dava Ehliyeti*, Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Ankara 2008, s. 1295 vd.
- Kuru, B.;** *Hukuk Muhakemeleri Usûlü C. I*, İstanbul 2001.
- Kuru, B./Arslan, R./Yılmaz, Y.;** *Medenî Usûl Hukuku (Ders Kitabı)*, 24. Bası, Ankara 2013.
- Kuru, B./Budak, A. C.;** *Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Getirdiği Başlıca Yenilikler*, İBD, C. 85, S.5, 2011, s. 3 vd.
- Musiellak, H. J.;** *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz Kommentar*, München 2014.
- Oğuzman, M. K./Seliçi, Ö./Oktay-Özdemir, S.;** *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 12. Bası, İstanbul 2012.
- Özbay, İ.;** *Grup Davaları*, Ankara 2009.
- Özbay, İ.;** *Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Topluluk Davaları*, Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-X, İzmir 1-2 Ekim 2012, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, s. 246 vd (*Topluluk Davaları*).
- Özsunay, E.;** *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler*, İstanbul 1982.

- Öztan, B.;** Tüzel Kişiler (Ders Notları), Ankara 1994.
- Pekcanitez, H./Atalay, O./Özekes, M.;** Medenî Usûl Hukuku, 14. Bası, Ankara 2013.
- Pekcanitez, H./Atalay, O./Özekes, M.;** Medenî Usûl Hukuku, Ders Kitabı, 2. Bası, Ankara 2014.
- Postacıoğlu, İ.;** Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 6. Bası, İstanbul 1975.
- Prütting, H./Gehrlein, M.;** ZPO Kommentar, 6. Auflage, München 2014.
- Pulaşlı, H.;** 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Şirketler Hukuku Şerhi, C. I, Ankara 2011.
- Saenger, I.;** Zivilprozessordnung, Baden 2013.
- Saenger, I.;** *Kollektive Rechtsdurchsetzung*, X. Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Toplantısı, İzmir 1-2 Ekim 2012, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, s. 197 vd. (*Kollektiv*).
- Schellhammer, K.;** Zivilprozess (Gesetz-Paxis-Fälle), 13. Auflage, 2010.
- Serozan, R.;** Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar, İstanbul 1994.
- Stein/Jonas/Reinhard, B.;** Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 2, §§ 41-127a, 22. Auflage, Tübingen 2004.
- Thomas, H./Putzo, H.;** Zivilprozessordnung FamFG, 35. Auflage, München 2014.
- Umar, B.;** Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara 2014.
- Uysal, M.;** *Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Kolektif Hukuki Araçlar*, DEÜHFD, C. 15, Özel Sayı 2013 s. 1163 vd. (Basım yılı: 2014).
- Üstündağ, S.;** Medenî Yargılama Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2000.
- Yıldız, B.;** *Ultra Vires İlkesinin Kaldırılmasının Ardından İşletme Konusunun Unsuru ve Ticaret Şirketlerinin İşletme Konusu Dışındaki İşlemlerinin Hukuki Niteliği*, BTHD, Eylül 2011, C. XXVII, S. 3, s. 111 vd.
- Yılmaz, E.;** Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara 2013.
- Zevkliler, A./Acabey, B./Gökyayla, E.;** Medeni Hukuk (Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku), Ankara 2000.
- Zöllner, R.;** Zivilprozessordnung, 30. Auflage, Köln 2014.

Kısaltmalar

- AŞ.** : Anonim Şirket
BATİDER : Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BeckRS : Beck-Rechtsperung (*Online- Dergi*)
BGH : Bundesgerichtshof (*Alman Federal Mahkemesi*)
BGHZ : Entscheidungssammlung des Bundesgerichtshof in Zivilsachen
bkz. : bakınız
BTHD : Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
C. : Cilt
çev. : Çeviren
DD : Danıştay Dairesi
DK : 5253 sayılı Dernekler Kanunu
EÜHFD : Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GRUR : Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (*Dergi*)
HD : Yargıtay Hukuk Dairesi
HMK : 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HPD : Hukuki Perspektifler Dergisi
İBD : İstanbul Barosu Dergisi
İDDGK : Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu
Kn. : Kenar numarası
krş. : karşılaştırmız
m. : madde
MDR : Monatsschrift für Deutsches Recht (*Dergi*)
Nr. : Nummer
NJW : Neue juristische Wochenschrift (*Dergi*)
NZG : Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht (*Dergi*)

OLG	: Oberlandesgericht (<i>Eyalet Mahkemesi, İstinaf Mahkemesi</i>)
RKHK	: 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	: sayfa
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu
Urt.	: Urteil (Karar)
vd.	: ve devamı
YD	: Yargıtay Dergisi
ZPO	: Zivilprozessordnung (<i>Alman Medenî Usûl Kanunu</i>)